
Innehåll

Förord		5
Inledning		7
	Material	7
	Bakgrunden till utvecklingen av NAVET	7
	Screening och individualtestning	8
Teoretisk bakgrund		11
	Läsutveckling	11
	Skrivutveckling	12
	Dyslexi	12
	Självförmåga	14
Administrering, rättning och åtgärder		17
	Nonordsdiktamen	17
	Avkodning av ord	21
	Elevenkät	22
Normering och standardisering		25
	Normeringsurvalet	25
	Deskriptiv statistik	26
	Normer	28
	Jämförelser mellan olika grupper	31
	Reliabilitet	32
	Validitet	32
	Utprovning av elevenkäten	34
Referenser		37
Bilagor		39

Förord

NAVET är ett testmaterial som består av tre delar: nonordsdiktamen, avkodning av ord och självskattning i form av en elevenkät. Nonordsdiktamen syftar till att kartlägga elevers fonologiska representationer i händelse av att en elev kan ha fonologiska svårigheter och dyslexi. Nonordsdiktamen kan göras både i grupp och individuellt. Avkodningstestet kartlägger en elevs ordigenkänningsförmåga vid läsning av enskilda ord. Provet är även lämpligt att användas vid upprepad mätning, speciellt när man vill undersöka effekter av interventioner. Avkodningstestet görs individuellt. Elevenkäten är ett självskattningsformulär om elevens syn på sin förmåga att kunna hantera olika former av läs- och skrivrelaterade uppgifter. I enkäten finns en del påståenden som tar upp elevens självförmåga och utgår från det engelska begreppet "self-efficacy". I en pedagogisk utredning kan enkätfrågorna med fördel besvaras muntligt av en elev. Svaren kan ge testledaren viss inblick i elevens syn på sin skolsituation, läs- och skrivförmåga, ämnena matematik och engelska samt sin självförmåga. Även elevens fritidsintressen tas upp i enkäten.

Materialet vänder sig till lärare, speciallärare, specialpedagoger och logopedier och övriga som gör pedagogiska utredningar eller genomför interventionsprojekt, och som därför vill följa en elevs läs- och skrivutveckling. Den enskilda testledaren behöver inte genomföra alla tre delarna i NAVET utan kan välja att använda någon eller några delar av materialet.

NAVET har kommit till inom ramen för den kursverksamhet författarna har bedrivit i 10 års tid och som handlar om att kartlägga och tillrättalägga åtgärder för elever med läs- och skrivsvårigheter och dyslexi. Där har yrkesverksamma lärare, logopedier och psykologer bidragit till värdefulla synpunkter som lett till testens och enkätens slutgiltiga utformning. NAVET-materialet vänder sig till elever i grundskola, gymnasiet och vuxna inom SFI-undervisning.

Eskilstuna och Växjö, juni 2024

Anna Fouganthine och Christer Jacobson

1

Inledning

För att kunna ge adekvata råd om lämpliga åtgärder i samband med en pedagogisk utredning behöver man göra en grundlig analys av elevens styrkor och svårigheter. Man behöver också förstå de bakomliggande mekanismerna till elevens svårigheter för att därefter kunna föreslå mer effektiva åtgärder i det pedagogiska arbetet.

NAVET är ett testmaterial som består av tre delar: Nonordsdiktamen, Avkodning av ord och Elevenkät. Materialen är avsedda för att användas vid utredningar av elevers läs- och skrivförmåga och för att följa en elevs avkodningsutveckling.

NAVET har utvecklats utifrån ett kvalitativt förhållnings-sätt i syfte att ta fram normerade test som är användbara vid en pedagogisk utredning, och att tillhandahålla ett självskattningsformulär för att erhålla värdefull information om elevens upplevelse av den egna förmågan. Den samlade informationen och elevens resultat i testen ska sedan ligga till grund för åtgärder.

Nonordsdiktamen har normer från årskurs 2 och upp till gymnasiet, och avkodningsproven från årskurs 1 upp till gymnasiet och SFI. Nonordsdiktamen kan användas för screening i klassen eller individuellt. Avkodning av ord används individuellt. Elevenkäten utvärderas kvalitativt och administreras företrädesvis individuellt, men kan också användas i helklass.

Material

NAVET innehåller följande material:

- Handledning (inklusive normer och bilagor med kopieringsunderlag för analys av nonordsdiktamen och klassöversikt för elevenkät)
- Nonordsdiktamen A och B på ljudfil, usb
- Nonordsdiktamen svarsblankett för eleven (inklusive analysblad för testledaren)
- Avkodning av ord, A1–A8, åtta läsark för eleven
- Avkodning av ord, A1–A8, åtta testprotokoll för testledaren
- Elevenkät för eleven (inklusive analysblad för testledaren).

I detta kapitel ges en kort översikt av bakgrunden till utvecklingen av de olika delarna som ingår i NAVET. I kapitel 2 beskrivs den teoretiska bakgrunden utifrån läs- och skrivutveckling och dyslexi, och det ges exempel på hur man kan träna läsning med elever med dyslexi. I kapitlet presenteras även begreppet självförmåga som ligger till grund för vissa delar av elevenkäten, och innebörden av självförmåga för att kunna lyckas med olika uppgifter. Vidare ges förslag på hur man som pedagog kan hjälpa elever att utveckla sin självförmåga. Kapitel 3 innehåller instruktioner för administrering och rättning tillsammans med förslag på åtgärder. I kapitel 4 redogörs för utveckling och standardisering av Nonordsdiktamen och Avkodning av ord samt för utprovning av Elevenkäten.

Bakgrunden till utvecklingen av NAVET

Nonordsdiktamen

Under lång tid funderade vi på hur man på bästa och enklaste sätt skulle kunna mäta den fonologiska förmågan hos elever eftersom denna förmåga ligger till grund för både läsning och skrivning. Efter en hel del utprovningar utvecklade vi testet Nonordsdiktamen. Att skriva nonord har visat sig vara en effektiv metod att få en uppfattning av en persons förmåga att hantera kopplingen fonem-grafem och att kunna koda bokstavssekvenser som man tidigare inte stött på. Nonorden i NAVET är konstruerade efter svensk fonotax och med olika svårighetsgrad.

Uppgiften i testet är att lyssna på en inspelning med non-ord som läses upp ett i taget och som eleven skriver ned. Genom att använda färdigupplästa testuppgifter får eleverna alla nonorden upplästa på samma sätt. Eftersom testuppgifterna i nonordsdiktamen läses upp behöver man ta hänsyn till eventuell hörselnedsättning hos eleven som kan påverka genomförandet av testet.

Avkodning av ord

På 1950-talet kom ordläsningstesten H4 och H5 ut (Lindahl, 1954) och har sedan dess använts på många håll i Sverige för att mäta elevers läsning av enskilda ord. Normer till dessa ursprungliga test är numera föråldrade, precis som en del av orden, men olika testutvecklare har under senare tid genomfört uppdaterade normeringar. I den pedagogiska praktiken har H4 ofta använts upprepade gånger för att följa en elevs läsutveckling. Ibland har man varvat H4 med parallelltestet H5 som är uppbyggt på samma sätt som H4 men som innehåller andra ord. Syftet med detta har varit att försöka undvika eventuella minneseffekter av lästa ord. Dock finns det en risk att testpersonen trots allt kommer ihåg och lär sig vissa ord eller att ordet lättare känns igen, speciellt om tidsintervallet är kort mellan mätningarna. Upprepad mätning med samma test leder alltid till viss inläring, både av enskilda ord och av själva testproceduren, det vill säga hur man gör. Frågan blir då om ett förbättrat resultat vid nästa mätning är ”sann” eller om det snarare är en effekt av upprepade mätning (Jacobson, 2018).

När det gäller test av ordavkodning har vi sett ett behov av ett enkelt test som även möjliggör att kunna följa en enskild elevs läsutveckling över tid, under en träningsperiod eller intervention. Avkodning av ord innehåller åtta olika listor med enskilda ord för högläsning under en minut. Varje lista består av 158 ord vilket bör garantera att det inte ska uppstå några takeffekter, det vill säga att några elever skulle hinna läsa alla ord. Alla ord i de åtta listorna förekommer endast en gång och därmed upprepas inget ord. Detta innebär att det inte kan ske någon inläring av enskilda ord vid upprepade mätning, alltså undviks minneseffekterna av själva orden. Däremot finns, som vid alla test som upprepas, ett minne av själva testproceduren.

Elevenkät

I pedagogiska utredningar är det nödvändigt att på olika sätt samla relevant information om elevens förmågor och förutsättningar där bland annat olika test används, som att undersöka elevens avkodningsförmåga. Utöver det behöver man också inhämta information om hur eleven upplever sin skolsituation och sin förmåga. Dessa uppgif-

ter kan samlas i samtal, men också på ett mer strukturerat sätt med hjälp av frågeformulär.

Elevenkäten har konstruerats för att få en samlad bild av

- elevens upplevelse av läsning och skrivning samt hur ämnena matematik och engelska upplevs
- elevens uppfattning av sin självförmåga
- vilket skolämne som eleven tycker bäst och sämst om
- elevens fritidsintressen.

Enkätsvaren är tänkta att ligga till grund för samtal med eleven i samband med en pedagogisk utredning. Ett annat syfte är att eleven ska få större delaktighet i och ansvar för att de egna färdigheterna utvecklas.

Elevenkäten innehåller 20 påståenden samt frågor om skolämnen och fritidsaktiviteter. De 20 påståendena kartlägger områdena skolsituation, självförmåga, läsning och skrivning, matematik och engelska. Påståendena om självförmåga utgår från det engelska begreppet ”self-efficacy” som brukar definieras som en människas tro på sin förmåga att uppnå ett förväntat resultat (Bandura, 1997). Bandura menade att människor styr sina liv utifrån tron på den egna förmågan. Självförmågan påverkas också av hur mycket en individ anstränger sig och är beroende av hur många motgångar individen mött och bemästrat.

Det är avgörande för bättre framtida prestation och ett ökat välmående att elever lär sig bygga en stark självförmåga. Eftersom en stor del av ungdomars tid spenderas i skolan är det viktigt att skolan bidrar till att stärka deras självförmåga.

Screening och individualtestning

NAVET innehåller både screeningtest (Nonordsdiktamen) och individualtest (Avkodning av ord). Avsikten med screeningtest är att på ett relativt snabbt och enkelt sätt kunna identifiera de elever i en grupp som har problem med det man mäter, till exempel ordavkodning, och att vid behov följa upp dem, till exempel med hjälp av speciallärare eller specialpedagog. Ett bra screeningtest ska ha god reliabilitet och validitet samt känslighet (sensitivitet) för det som man vill mäta, exempelvis ordavkodning eller läsförståelse. Elever som i ett screeningtest har fått ett svagt resultat bör man följa upp och undersöka mer noggrant för att få en bättre uppfattning om elevens eventuella svårigheter och även styrkor. Screeningtest genomförs vanligen i hela klasser vilket gör att de är relativt enkla att normera.

Individualtest används när man genomför en fördjupad utredning av en elevs funktioner eller när man vill följa elevens utveckling inom ett område över tid. Individualtesten ger mer information, men kräver oftast mer kunskap hos testledaren om det område som undersöks. Individualtesten är mer kostsamma och tidskrävande att ta fram och normera eftersom man måste testa en elev i taget. Vissa screeningtest används även som individualtest. Om man använder screeningtest som individualtest bör man vid tolkning av resultaten ta hänsyn till om normerna utgår från gruppresultat. Vissa elever kanske presterar bättre på ett test när det görs enskilt med bara en vuxen än i klassrummet. Eleven kan i dessa fall få ett något bättre resultat.

Förutom normerade test där elevens resultat jämförs med en normgrupp, det vill säga hur elever i motsvarande ålder och årskurs brukar prestera i testen, finns även kvalitativa bedömningsmetoder som elevenkäten i NAVET. Vid kvalitativa bedömningar samlas relevant information om enskilda elevers förmågor till exempel med hjälp av olika slags frågor. I vissa fall kanske man utgår från ett öppet samtal med ostrukturerade frågor. I andra fall, som i elevenkäten i NAVET, används strukturerade frågor som har prövats ut och används som utgångspunkt för bedömning och samtalsunderlag med eleven. För kvalitativa instrument samlas inga normer och elevens svar omvandlas inte till en standardpoäng, till exempel Stanine-värden, utan resultaten utvärderas och tolkas kvalitativt.

Exempel